

uopšte nisu bili doneti. /Podaci jasno pokazuju da ni prvi val ustavne i zakonske transformacije u organizacijama udruženog rada, a povodom informisanja radnika, nije bio daleko odmakao. Na jugoslovenskom proseku oni su čak niži od stanja koje smo uvideli za neke uže sredine, ali ovu konstataciju bismo mogli proveriti tek nakon upoznavanja načina na koji je konstituisan pomenuti anketni uzorak od 400 organizacija udruženog rada/.

Isto istraživanje pokazuje da je u analizi i pripremi informacija za samoupravno odlučivanje daleko najviše angažovano računovodstvo (59,7%), zatim službe za plan i razvoj (23,5%), pravna služba (11,3%), druge službe (4,5%), a najmanje se tome posvećuju /ili ih najmanje ima/ posebne službe za informisanje radnih ljudi – svega 1%! S druge strane, isti izvor saopštava da je tri četvrtine radnika redovno ili povremeno uključeno u proces donošenja odluka u svima fazama, od faze pokretanja inicijative do donošenja odluka. Kada je reč o kvalitetu, i o tome da su ove informacije u funkciji odlučivanja, onda su podaci nešto drukčiji. Na primer, pisani materijali, po oceni četvrtine anketiranih, obilni su i konfuzni. Trećina ispitanika smatra da ponekad ima slučajeva svesnog prikrivanja podataka od radnih ljudi. Petina informacija o investicijama saopštena je tek nakon donošenja odluka o započinjanju investicione izgradnje. /Anketa je potvrdila zanemarivanje izgradnje samostalnih sistema za sprovođenje informisanja radnika u udruženom radu i utvrdila kakve se sve deformacije u informisanosti radnih ljudi mogu pojaviti/. Utvrđeno je, takođe, da postoji zakašnjenje u informisanju radnika o najvažnijim poslovnim potezima. Međutim, vrlo je interesantno zapaziti i to da u organizacijama udruženog rada postoje teškoće da se obezbede informacije koje bi mogle da posluže za upoređivanje sa rezultatima rada OUR iz iste poslovne grupacije, jer svega 62,8% anketiranih te redovno čini, a samo petina anketiranih organizacija udruženog rada smatra da uopšte može da dođe do potrebnih podataka na nivou SFRJ.

Konačno, Savezni zavod za statistiku, kao nov izvor koji koristimo, vodi samo deo evidencije o sredstvima koja služe informisanju radnika u udruženom radu. Naime, registruje samo listove tih organizacija. Prema najnovijim objavljenim podacima, u SFR Jugoslaviji se izdaje 1647 listova sa ukupnim tiražom od oko 77,5 miliona primeraka. Prema periodici pojavljivanja, listovi ove vrste idu sledećim redom: sedmični, mesečni, petnaestodnevni itd.

I u SAP Vojvodini postoje neka prethodna saznanja o sistemima za sprovođenje informisanja radnika u udruženom radu i o problemima koji prate njihovo širenje.

Prvi izvor⁸ odnosi se na stanje od pre jedne decenije i stoga je interesantan i kao istorijski fakat i kao polazna osnova za merenje napretka u ovoj oblasti. U njemu se saopštava da je 1974. godine u SAP Vojvodini bilo 150 glasila organizacija udruženog rada, u kojima je bilo profesionalnih novinara samo 14. Ostalih 57% kadrova bili su neprofesionalci iz tri kategorije: honorarni novinari, zatim rukovodioci stručnih službi i ostali.

Drugi i aktuelniji izvor⁹ sačinjen je 1979. godine na osnovu izveštaja prikupljenih u 30 opština SAP Vojvodine. U njemu se konstatuje da su u udruženom radu prisutni svi vidovi i oblici informisanja, počev od sednice organa upravljanja, zborova radnih ljudi, sednice i sastanaka delegacija i društveno-političkih organizacija. Pored usmenog informisanja koriste se i svi vidovi pismenog informisanja putem listova, biltena, stručnih, političkih i drugih časopisa, oglasnih tabli, plakata, letaka, foto-panoa i pisani materijali sa sednice organa upravljanja i društveno-političkih organizacija. (Odmah pada u oči da se razglasne stanice ne spominju kao sredstva informisanja radnika). Međutim, i pored postignutih rezultata i prisutnosti svih vidova i oblika informisanja, sadašnje stanje ne zadovoljava potrebe radnih ljudi u udruženom radu. Naročito u delu udruženog rada Vojvodine u kojem informisanje nije dobilo još pravo mesto, jer u nekim sredinama ima tretman drugorazredne delatnosti. Informisanje u OUR beleži bolje rezultate u razvijenim sredinama, a ono je neznatno ili potpuno zapostavljeno u manje razvijenim sredinama, u kojima, osim oglasnih tabli, skoro ne postoji organizovanje informisanje (Pećinci, Plandište, Alibunar, Bač, Kanjiža, Titel, Nova Crnja, Opovo, Bački Petrovac, Kovačica).

Na teritoriji SAP Vojvodine, po citiranom izveštaju, informativne listove i bilten izdaje 312 organizacija udruženog rada, a od toga broja na srpskohrvatskom jeziku 253, na srpskohrvatskom i mađarskom jeziku 48, na srpskohrvatskom i slovačkom jedan, samo na mađarskom jeziku tri, a na pet ravnopravnih jezika sedam organizacija udruženog rada. Na rumunskom i rusinskom jeziku nijedna OUR ne štampa list, odnosno bilten. /Ovakav način iskazivanja podataka nije dobar, jer ne pravi razliku između biltena i lista kao sredstva za informisanje radnika. U tako iskazanoj skupini je takođe teško utvrditi učestalost objavljivanja lista, odnosno biltena. Stoga se moramo pozvati na izlaganje Vase Miliča u komisiji za međunarodne odnose CK SK Srbije 1979. godine, koji je precizirao: »U organizacijama udruženog rada izlaze 192 glasila: od tog broja je oko 40 dvojezično ili trojezično. Primetno je da je broj višejezičnih glasila u stalnom porastu. Inače, u sredstvima informisanja u Vojvodini radi oko 800 profesionalnih novinara.«¹⁰ Samo ovi podaci pokazuju velik skok u broju listova i ogromna napredak u kadrovima u odnosu na stanje saopšteno za 1974. godinu, u ovom /tekstu ranije/.

Izveštaj izvršnog veća, koji dalje citiramo, kaže da su litovi u biltenu organizacija udruženog rada najrasprostranjeniji oblik pismenog vida informisanja u organizacijama udruženog rada Vojvodine. To je, ujedno, najčitaniji štampa, jer je za oko 60 odsto radnika jedini izvor informacija iz udruženog rada. Prema proceni, 55 odsto listova i biltena izlazi mesečno, 25 odsto petanestodnevno, oko 10 odsto nedeljno i oko 10 odsto povremeno. /Periodika pojavljivanja za listove odstupa od one koju smo utvrdili za sve listove u udruženom radu, navedeno u ovom /radu ranije – po Statističkom godišnjaku./ Na osnovu izveštaja iz 30 opština moguće je zaključiti da u Pokrajini sve OUR koriste oglasne table za obaveštavanje i informisanje radnih ljudi.

Informativne listove i bilten pripremaju posebne službe informisanja u organizacijama udruženog rada, pre svega u složenim organizacijama udruženog rada i u većim radnim organizacijama, sa 2–5 zaposlenih. U osnovnim organizacijama udruženog rada za delatnost informisanja zadužen je uglavnom jedan radnik, a veliki broj tih listova se uređuje i štampa posredstvom specijalizovanih redakcija fabričkih listova u okviru NIŠRO »Dnevnik« (38 listova), u redakcijama NIŠRO »Forum« (6 listova) i u regionalnim i opštinskim listovima (31 list). /Na osnovu ovih podataka proizilazi da se

ukupno 75 listova organizacija udruženog rada, ili gotovo 40%, ako se je N=192, uređuje izvan okvira organizacija udruženog rada! Takav način pripremanja informacija je u drugim sredinama ocenjivan kao loš/. Tiraž listova i biltena OUR u Vojvodini procenjuje se na 230.000 primeraka, dok je istovremeno broj zaposlenih iznad pola miliona.

Analiza izvršnog veća SAPV koju dalje citiramo povodom samoupravne regulative saopštava samo da je informisanje, i obaveze koje proističu iz te kadrovima ko48,11tekstu ko49,10.12listovi i bilteni ko64,3radnik, ko68,2.375 ko69,1.2N=192, regulisano statutom, samoupravnim sporazumima ili pravilnicima. Listovi SOUR-a imaju savete u kojima je preko delegata – predstavnika zastupljena svaka radna organizacija. U drugim listovima imamo uredničke odbore, uglavnom sa nepovoljnom strukturom /?/. U samoupravnim aktima mnogih OUR nije definisano šta je poslovna tajna, i ta nejasnoća stvara ozbiljne probleme informisanju radnika. Često se odabiraju informacije, a neke od njih, koje su potrebne procesu odlučivanja, ne objavljuju se niti saopštavaju u interesu neke poslovne tajnosti. Otuda je nužno precizno odrediti šta je poslovna tajna, šta se i kada proglašava poslovnim tajnom. /Ovu ocenu bi trebalo, verovatno, dovesti u vezu sa neizgrađenošću samoupravnih akata koji bi upravo definisali ono što se u oceni traži/.

Konačno, višenacionalni sastav radnika izaziva specifičnu potrebu za informisanjem na ravnopravnim jezicima. Tim povodom se citirani izvor poziva na analizu PK SKV o informisanju u 10 SOUR-a, u kojoj je utvrđeno da 77,5% OUR/a izdaje glasila samo na srpskohrvatskom jeziku, u 18,6% prilozima su kombinovani na dva ili više jezika, u 3,9% samo na mađarskom jeziku, dok je veoma malo u upotrebi slovački jezik, a rumunski i rusinski se uopšte ne upotrebljavaju.

NAPOMENE:

- 1 Preneto prema: Šuhreta Dumanić-Popadić, »Uticaj informacija na donošenje odluka«, Novinarstvo, Beograd 1980, br. 3–4, str. 44 i 45.
- 2 Podaci i konstatacije uzeti prema: dr Omer Ibrahimagić, monografija u publikaciji »Informisanje u udruženom radu«, Institut za sociološka i političko-pravna istraživanja, Skopje, maj 1982, str. 41–71. Komentari autora odeljka su u vertikalnim zagradama.
- 3 Preneto iz: Žilko Nedelković, »Informativna funkcija listova u organizacijama udruženog rada«, Novinarstvo, Beograd 1980, br. 3–4, str. 53 i 54.
- 4 Podaci i ocene preneti iz: dr Dimitar Mirčev, monografski izveštaj u publikaciji »Informisanje u udruženom radu«, Institut za sociološka i političko-pravna istraživanja, Skopje, maj 1982, str. 71–93.
- 5 Privredna komora SR Srbije, »Osnovni rezultati ankete o informativnoj delatnosti u privredi«, Beograd 1979. komentari autora odeljka u vertikalnim zagradama.
- 6 Dr Zdravko Laković i Stevan Vrebalov, »Sprovođenje Rezolucije Skupštine SFRJ o osnovama društvenog sistema informisanja«, Jugoslovenski institut za novinarstvo, Beograd 1981. Komentari autora odeljka kao ranije.
- 7 Savezni zavod za statistiku, »Statistički godišnjak SFRJ 1982«, Beograd 1982. Podaci u ovom godišnjaku odnose se na 1981. godinu.
- 8 Branko Ključarić, »Trideset godina fabričke štampe«, Novinarstvo, Beograd 1977, br. 3–4, str. 57.
- 9 »Analiza ostvarenja prava na obaveštavanje radnika u udruženom radu«, Izvršno veće skupštine SAP Vojvodine, 1979. podneta skupštini SAP Vojvodine. Materijal je vraćen na dopunu radnoj grupi. Komentari autora odeljka u vertikalnim zagradama.
- 10 Preneto izlaganje u dnevnom listu »Politika«, 1979. godine.

28. JUGOSLOVENSKE POZORIŠNE IGRE

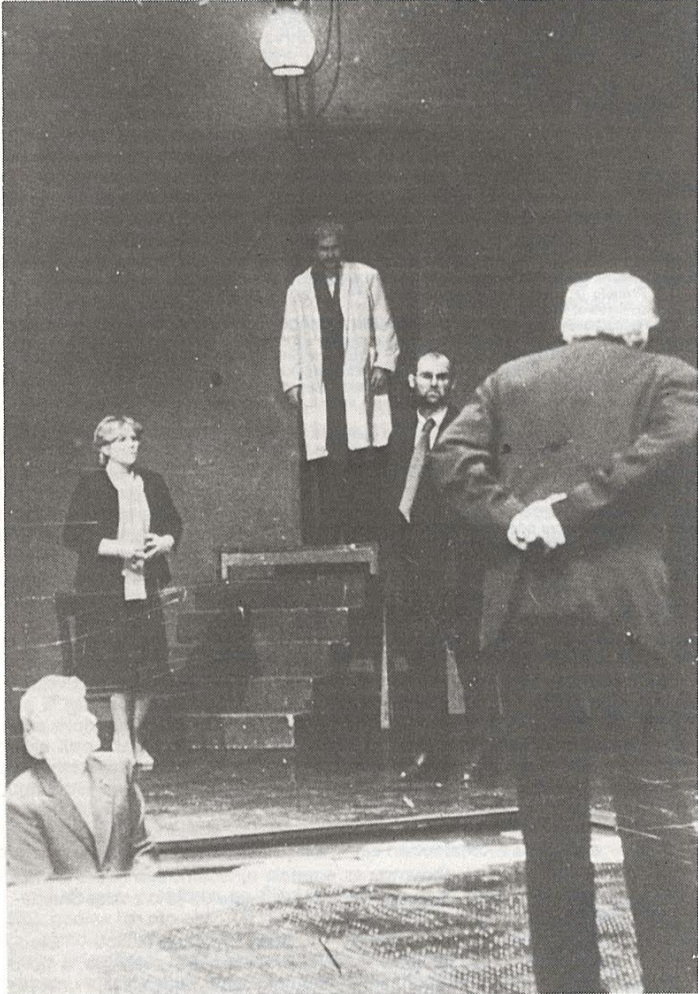
Piše: Slobodan Sv. Miletić

I ovogodišnje Sterijino pozorje, kao i MES, proteklo je u znaku Šnajdetrovog »Hrvatskog Fausta«.

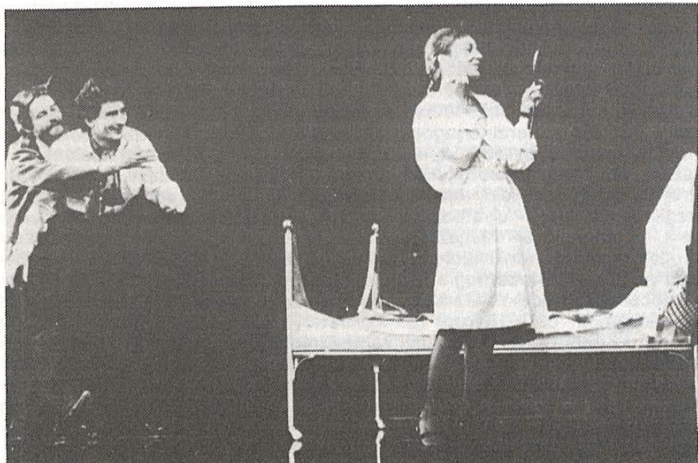
Za kontroverznu »Golubnjaču« selektor je ostavio »praznu stolicu«. Štednja i re-organizacija Pozorja suzila je manevarski prostor selekcije, a novo ustrojstvo Okruglog stola kritike sa grupom obaveznih kritičara nije unapredilo kulturu dijaloga i javnog, nesputanog suočavanja. Sa malim izuzecima, respektivna kritika se držala po strani da ne bi administrirala po drugi put uspele predstave koje je već jednom arbitriral. Na taj način, čini mi se, sačuvana je forma jugoslovenskih pozorišnih igara, ali je otkriven njihov autoritet. Ovom utisku naročito je doprineo nezavisni žiri (scenograf Sveta Jovanović i pozorišna umetnica Semka Sokolović su izdvojili svoje mišljenje), koje je nagradio tekst, režiju i predstavu u celini »Hrvatskog Fausta«, ali nije bio sklon nijednom od protagonista-nosilaca beogradske predstave. Istu zlu sudbinu doživelo je i junak varaždinskog »Fausta«. Prateće nagrade nisu mogle da zamene zasluženo najviše priznanje jednoj od najdarovitijih generacija glumaca posleratne jugoslovenske scene. Svoju restriktivnu selekciju (izostavljena je i Vojnovičeva »Dubrovačka trilogija« HNK u nestradijalnoj režiji I. Kunčevića), Georgijevski je komponovao, grubo uzev, u tri bloka. Prvi donosi ljudski uslov opstanka partijarhalne seoske porodice i njenog tragičnog »stratega« u ratnom nevremenu (Šovagovićev »Sokol ga nije volio«), »Nemu braću« Matjaža Kmecla o sudbini slovenačke zajednice s druge strane Karavanki (komad izvan konkurencije), popartističku demonstraciju podeljenog modernog sveta iz iskustva studentskog teatra (Filipčević »Zatočenici slobode«) i dramatičnu nestalju našeg intelektualca za revolucionarnom 68. u Evropi (B. Pavičević po romanu J. Cirilova »Neko vreme u Salzburgu«). Drugi blok reprezentuju dva »Fausta« S. Šnajdera u beogradskoj i varaždinskoj verziji: svet kao teatar u povratnoj sprezi sa faustovskom maskom kulture kao represijom i umetničkom sudbinom u njoj. Najzad, treći, na kraju, ali ne i poslednji blok po značaju sačinjava dramolet Dominika Smolea »Zlatne cipelice«, umiveni kratki komad jeze iz crnog humora, statički panoptikum tužilaca i optuženih, veseli inkvizitorijum samoučica, samo na izgled izvan teatarskog osvetljenja savremene sudbine i društvenog bića.

»SOKOL GA NIJE VOLIO« F. ŠOVAGOVIĆA U REŽIJI B. VIOLIĆA (DRAMSKO KAZALIŠTE GAVELA, ZAGREB)

Označeno kao »dramska kronika«, pozni prvenac pisca Fabijana Šovagovića realistički niže prizore ratnog detinjstva propuštene kroz optiku i agon središnje ličnosti slavonskog seljaka Šime, oca porodice i nesrećnog igrača na crno-belim poljima ratne sudbine. Po tradiciji nasleđujući literarni izraz zavičajnog mentaliteta, koji je pre epski no dramski, pre narativni no dijaloški, dramatičar Šovagović asimilirao i svoje bogato iskustvo dramatis personae tumača tolikih dela svetske dramatike da sačinio svog »Sokola« od soka i mimeze »pučkog« idioma i nameni ga nikome drugom do sebi-glumcu. Otuda proizlaze i svi nesporazumi između hroničarskog teksta u dijalozima i njegove »epске« teatralizacije u rediteljskom rukopisu koji računa sa identifikacijom Šima-Fabijan. Rediteljjev respekt prema Šovagovićevom tekstu i protagonisti bio je više no skrupulozan, bio je nekritičan. Violić je neprijatno iznenadio vizuelnom jednodimenzionalnošću i posnošću asocijacija, inferiorističkim »praćenjem« teksta koji se nudi skraćenjima, sustalim promenama tempa, unapred očekivanim razmeštajem, formalističkim postupkom u stvaranju scenskih uslovnosti. Rečju: na »ruralnu« monodramu sa pobočnim linijama (izvanredna epizoda ustaškog tetka-Drago Meštović), došlo je ozgo Šovagovićevo – samoljubivo i rutinsko poigravanje efektnim glumačkim

Dominik Smole: ZLATNE CIPELICE. Slovensko narodno gledališče. Ljubljana

Slobodan Šnajder: HRVATSKI FAUST. Jugoslovensko dramsko pozorište. Beograd

sredstvima koja poznajemo, a da reditelj Violić nije intervenisao i spasio od Šovagovića pisca ono što se od Šovagovića glumca još spasti moglo. Šovagovićev dramski junak Šime (mogao je biti Otac Hrabrost) gubi opkladu sa sudbinom slučajno, a glumac Šovagović prokocka svoj veliki ulog u igri hotimično. Slučaj nije dostigao nužnost, a igra nije domašila tragični razlog. Što se nagrada tiče, mislim da Šovagović zaslužuje sve nagrade koje društvo može da mu da.

»ZATOČENICI SLOBODE« E. FILIPČIČA U REŽIJI J. PIPANA (SLOVENSKO MLADINSKO GLEDALIŠČE, LJUBLJANA)

U odnosu na prethodnu predstavu, »Zatočnici slobode« su pravi antipod, delo mlade generacije bez dlake na jeziku, bez respekta u odnosu na vladajuće ideje i ideologije. Ako »Sokol« još podseća na 19. vek i ima ruralnu psihologiju naših dedova, Filipčičeva juri kraju 20. i obračunava se već, estetički i politički, sa svojim očevima. Slovensko mladinsko gledališče je i novi tip pozorišta koje pruža novu sliku htenja, moći i umerjenja. Ono je u isti mrah i svoje i alternativno, jer u svom krilu neguje sveže i moderne aspekte igre, pozorišne tehnike i scenskih projekata, a sve to na svojstven način dovodi u pitanje kao suprotice i neophodnost, logiku i preduslov razvoja. Reditelj Janez Pipan je izišao iz radikalnog moderne radionice Dušana Jovanovića (»Žrtve mode bum-bum«) i u tekstu Emila Filipčiča očigledno našao materijal za svoju duhovnu zobnicu: demontažu mitologije, literature, ideologije, politike i igre. Predmet komada se teško može interpretirati, jer sve što se na prvom nivou (literarnom ili teatralnom) uspostavlja kao fabula ili zaplet, model ideja ili ponašanje, sukob ili tenzija, na drugom se prevazilazi ili ukida, preobraća ili persiflira. Režijski postupak analogno tekstu nazvao bih u prvom redu polemikom sa svim tradicionalnim vidovima igre, glume, ogledno čak i sa slikom dekora i kostima. Pozornica je ogledno polje zamenjenih i promenljivih stvari i lica, nesigurnih i demantovanih iskaza. Njome protutnje najrazličitija dramska lica, od mitoloških bogova, stvaralaca sveta Hronosa i Gee, do savremenih predsednika SSSR-a i SAD, od dvostrukih špijuna i atomskih fizičara do travestita, arhandela i filmskog režisera Felinija. Ovaj poslednji u tekstu kao i u predstavi, dakako, ne ostavlja nas u zabludi da je čitava maskarada slika našeg sveta, najstarija i najmlađa od svih: predstava u predstavi, i da se sa njegovim STOP samo završava, ali ne prestaje, njena interpretacija i otevljenje.

Od stvaralaca predstave naročito valja istaći duhovite: Marinku Šterlj (Roda), Niku Gorišiča (Trimčkar), Vladimira Jureca (milijarder), kompozitora songova Janija Kovačiča. Njihov raspon otuđujućih tumačenja kretao se od tanane persiflaže do upitne gorčine. Režija Janeza Pipana, uz dekor Matjaža Vipotnika i kostim Kostje Gatnika, dali su stilsko jedinstvo u različitosti sredstava od hepeninga do popa i pankaa.

NEKO VREME U SALCBURGU J. ČIRILOVA U DRAMATIZACIJI B. PAVIČEVIĆ I REŽIJI Z. SVIBENA (NARODNO POZORIŠTE, ZENICA)

»Mnogo ljudi stalno zajedno, jedno vreme u jednom prostoru, nije li to pozorište?« pita se dramaturg »Nove osećajnosti« Borka Pavičević nad istančanim romanom Jovana Čirilova »Neko vreme u Salzburgu« i njena dramtizacija kaže DA dramskim mogućnostima inscenacije Radmilčeva života. (Marko Radmilac je, naime, junak intelektualac našeg kova, koji se obreo na američkom seminaru za evropske studente da bi u suočenju sa njima, uprkos svim duhovnim razlikama, a sličnim iskustvom iz 1968, rezignirano doživeo povratak etabliranim »vrednostima«, rutini i egzistencijalnoj nemoći da menja poredak stvari.) Dramtizacija Borke Pavičević je na svetlosti unutar-njeg psihološkog odvijanja vremena iznitila spoljnu fabulativnu proceduru svu u postupnim opozicijama pre no sukobima, a reditelj Sviben dijametralnim ili frontalnim mizanscenskim postrojem lica u prostoru odredio njihove zajedničke ili pojedinačne putanje bez krajnjih tačaka i bez krajnjeg cilja. U žiži tog nepravilnog planetarijuma najčešće se pojavljivao Radmilac, ali je Miodrag Trifunov u evokaciji njegova lika najsnažnije predočio telesnost i jeftino donžuanstvo na mesto intelektualne osetljivosti i skepse.

Predstava zeničkog Narodnog pozorišta funkcionisala je na zavidnom profesionalnom nivou, imponirala je zajedničkom igrom, a imala je i nekoliko uspešnih »arija« (eterična Desa Biogradlija kao gđa Evans). Scenski prostor rešio je višeznačno Slobodan Mašić sa slavolukom na okretnoj bini. Kostimograf Vesna Karaus Suljić služila se savremenom srednjoevropskom odećom sa ponekim uspelim »karakternim« kostimom.

»HRVATSKI FAUST« S. ŠNAJDERA (REŽIJA S. UNKOVSKOG U JUGOSLOVENSKOM DRAMSKOM POZORIŠTU, BEOGRAD I REŽIJA P. VEČEKA U NARODNOM KAZALIŠTU« A. CESAREC«, VARAŽDIN)

Da je kojim slučajem selektor doveo i splitsku (Radojevićevu) predstavu Šnajderovog komada, imali bismo, kao pre nekoliko godina, trostruko izvođenje jedne drame (Jovanovičevog »Oslobođenog Skoplja«), bezmalo festival jednog autora. Ali i na ovaj način, sa dve produkcije, Šnajder je udario snažni pečat 28. Jugoslovenskim pozorišnim igrama.

Radojevičev »Faust« je ponajviše situiran u vreme, endehazijski fakticitet, Večekov (varaždinski) u globalnu metaforu jame-kutije i psiholoških alternativa dobra-zla, afirmacije-negacije, umetništva-zločina, dok se Unkovski zauzvrat uzneo u sfere univerzalnih značenja (sudbina umetnika koji čezne za samosaznanjem i identifikacijom bića, njegov pandan, ogledalo i antagonist u vlasti totalitarističke ideologije, maska kulture nad faustovskim i mefistofelskim modelima, odstojanje i persiflaža, evidencija otpora i vidik utopije, znak pitanja na kraju.

Jedan od najvećih mitova moderne knjižvenosti, Šnajder demistifikuje duhom krležijanske negacije. Ali ne ostavlja na miru ni svoj prvobitni uzor. Isto tako demontira temeljne faustovske prizore, nacionalne i jezičke mitologeme, preobraća simboliku. Radi kao Šekspir na više planova, sa ogledalima (pomičnim i prelomnim), operiše samoironijom, razara tradicionalnu dramaturgiju i rekonstruiše, prenoseći teatarsku energiju sa pseudo-psiholoških i pseudo-karakternih ishodišta na idejne, ideološke, konačno i na iracionalne, metafizičke solucije. Pozornica HNK je istovremeno pozornica sveta, pozornica Fausta (pozornica pozornice), pozornica ustaške represije i istorije, pozornica »kulture« i pozornica gubilišta. Uz pomoć scenografa

Mete Hočevar, Unkovski je postavio pozornicu sa odrazom gledališta što u odnosu na naše stolice ima dvostruko značenje: suočavanje i ogledanje.

»Hrvatski Faust«, dabogme, nije biografska drama popularnog glumca Vjekoslava Africa, niti istorija jedne predstave, već drama biografije, predstava istorije, najzad i metafizički zov. Nije upotrebio ni jedan jedini Geteov stih iz genijalnog »pjesmotvora«, a iscrpeo je u iskrivljenom ogledalu persiflaže sve osnovne prizore prvog dela. »Fausta« Obratno od »Mefista« Klausua Mana, hrvatski glumac stae na stranu otpora, umesto da postane lažni kulturni ukras u zapućku nasilja. Hrvatski Faust ne pristaje na pakt sa nečistim silama totalitarizma. Kada se vrati iz revolucije, obuzeće ga strah samo još od dirigovane umetnosti, od negativne utopije. Da li je Faust naše generacije Faust »1984«? Ili Faust zagubljen u registraturi Sterijalnog pozorja?

Ni Unkovski ni Veček nisu se opredelili prema ovim pitanjima. Ostaje nam da ih zamišljamo kao Fortinbarsovo nasleđe, dakle, neizvesno.

Faust Mikija Manojlovića u režiji Unkovskog je u najmanju ruku dvostruka ličnost: glumac sa Africevom biografijom »na krabuljnom plesu istorije«, i pozorišni Faust koji shvata svoju opasnu opkladu sa đavolom. Manojlović igra to razgovetno, ali i u povratnoj sprezi. Isprava blazirani monden, zatim ironični umetnik-intelektualac s kritičkom distancom i čitavim registrom gestovne, mimičke i dikcijske ironije. Blistava lakoća moderne glume s odstojanja, i sa punom svešču o igri, čini od Manojlovića faustovskog protagonistu par excellence čitave generacije. Njegov komplementarni saučesnik dvostruke igre Aleksandar Berček Mefisto igrao je upravo čarobno duh negacije koji iznutra razgrađuje pakleni sistem moći, da bi na kraju pao kao njegova nemoćna žrtva. Branislav Lečić bio je ustaški intendant i mistični »preporoditelj« Žanko koji nastupa i u ulozi Fausta (da bi model Fausta napunio i negativnim nabojem) i stigao od krvave samouništavajuće katarze. Karakterološki ubeljivo i nadahnuo »podvornički«, doneo je Predrag Laković ideologiju nižih klasa kao poslužitelj za proglašenja države i u lakrdijaškom krunisanju »hrvatskog kralja«. U ulozi Margarete-Nevenke nastupila je Vladica Milosavljević koja je uspešno izvukla liniju tragičnog dvojstva: ne ostvarenog materinjstva i aktiviste (žrtve).

Petar Veček je u svom konceptu uračunao manko snažne individualne glume, pa je za ulogu svog »skraćenog« (zli jezici kažu: nanovo dramatisovanog Fausta) angažovao Božidara Alića. Pokazalo se da je za svoju svedenu (na trećinu teksta) verziju i upotrebu nepun sat i po igre (dok predstava Unkovskog traje više od dva i po časa) i iscrpeo sve Alićeve psihičke moći preobražavanja. Faust je ovde bez dvostrukosti i ubedljivih opozicija, pokazuje pre evoluciju jedne dileme i opipljivu patnju, hamletovsku studiju jastva, emotivnost nego nadmoć individue i gorku skepsu slobodnog duha koji je ušao u borbu sa zlom. Suviše sveden, sintetiziran, Večekov Faust je, po meni, izgubio nivoe i višeznačnost (Mefisto ne postoji, Žanko je postao žrtva frojdovske čežnje za smrću, zagrebački purgeri su distancirani vodiči kroz pakao jednolične klanice, apokaliptični konj je prezađuzen simbol, kao i beživotne lutke od krpa). Pa ipak, to je predstava homogenih teatarskih elemenata režije, glume, vizije dekora i slike kostima. Sve je to Večekovo all round delo, koje, dakako, pobuđuje najdublji respekt.

»ZLATNE CIPELICE D. SMOLEA U REŽIJI M. KORUNA (SNG, LJUBLJANA)

Nepраведno ostavljen za epilog Pozorja, dramolet Dominika Smolea zaslužuje mnogo veću pažnju no što su i tekstu i predstavi poklonili selektor i kritika. Radi se o književnom tekstu najvišeg kvaliteta. Posle dvadesetogodišnjeg čutanja, Smole se javlja na izgled dramaturški amorfni delom koje upravo upotrebljava sredstva antidrame i načela protivna psihološkom, fabulativnom ili kompozicionom jedinstvu postupka. Pa ipak, dramolet poseduje sve što moderni komad valja da poseduje: princip (sadašnjeg) vremena koje čini jedan od najvažnijih konstitutivnih elemenata zamišljenog zbitija (sednica Sudskog veća razmatra slučaj glumca-samoubice, ali se proces njemu pretvara u proces i pritajenu optužnicu adresiranu na članove Sudskog veća). Iskazi, izjave, ispovedi, sporovi, formalizovani govor, čak psovački idiom, smenjuju se u mozaičkom svetlucanju i refleksima krotina koje predstavljaju iskidane fragmente egzistencijalne problematike i nepotpunosti bića i korespondiraju sa jezom, hladnim vazduhom praznine, veselom omčom samoubice, crnom poezijom obešenjačkog humora. Na isti način uspeva da inscenira strogi pesnik među režiserima Mile Korun, sa distanciranim, uzdržanim i zasenčenim izrazom, kamerno, muzički ariozno i kofonično istovremeno: to geometrizovano i prostorno markantno obeleženo kretanje lica u polukružnoj i polumračnoj dvorani suda, koja je i kretka egzistencije ili još crnje njen okov. Asketski glumački izraz suptilnih modulacija i onostrane, metafizičke uverljivosti ostvarili su: Milena Zupančič (zapisničarka), Radko Polić (doktor izvestitelj), Maks Furijan (doktor porotnik) i pantomimski elastični Brane Ivanc (optuženi).

Povodom izložbe NOVA UMETNOST U SRBIJI 1970-1980. — POJEDINCI-GRUPE-POJAVE, Muzej savremene umetnosti u Beogradu, april 1983)

Piše: Dobrica Kamperlić

S pretencioznim nazivom i nesumnjivim ambicijama priredivača, u Muzeju savremene umetnosti u Beogradu održana je izložba NOVA UMETNOST U SRBIJI od 1970 do 1980, kojom su, do sada, pedantni evidentičari (kustosi) stručnjaci Muzeja savremene umetnosti hteli da predstavljaju pojedince, grupe i pojave koje se daju smestiti u tzv. novu umetničku praksu. Kao i sa nekim ranijim projektima izložba, u ovom pokušaju nisu (ili nisu hteli?) uspeali.

Već na početku moram reći da me zbunjuje neprestano insistiranje ovih i još nekih priredivača ovakvih i sličnih na izložbi na »činjenici« da se nova umetnička praksa, medijska istraživanja, novi mediji i forme umetničkog izražavanja, novi senzibilitet... javljaju i ostaju u sedamdesetim, kao da se pre ništa nije događalo, kao da *baš šezdesete* prethodna decenija nija imala novih pojava u »NOVOJ« umetnosti grupa i pojedinaca.

Naravno, postavlja se pitanje da li su priredivači ove izložbe uopšte bili šezdesetih u Beogradu, da li su i kako pratili pojave u NOVOJ UMETNOSTI, kada tvrde da se nosioci nove umetnosti javljaju van Beograda? Ili im se, može biti, čini da NOVA UMETNOST u nas počinje sedamdesetih?... Pa i u tom slučaju, teško je reći da su bili »prisutni« u Beogradu kada izostavljaju tolike pojave, grupe i pojedince koji traže NOVU UMETNOST. Istina je, s druge strane, da su neke nove tendencije u umetnosti bile prisutnije u Novom Sadu i Subotici, ali nikako (ne) sve!

Spisak izostavljenih (rekao bih pre-prečutanih!) je poduži, ali se od toga da sačiniti nekakvu selekciju...

Krenemo li od *pojave* u NOVOJ UMETNOSTI, prvo se zapaža da je, koliko je meni poznato, najrasprostranjenija, najpopularnija, i najnepretencioznija *pojava* u NOVOJ UMETNOSTI — mali — art (poštanska umetnost) — odsutna na ovoj smotri »dostignuća« u okviru tzv. nove umetničke prakse. Doduše, nije mali broj onih koji su prisutni s radovima u drugim medijskim istraživanjima na ovoj izložbi, a istovremeno, i vrlo aktivni na tzv. mail-art sceni (Slavko Matković, Balint Szombathy, Predrag Šidanin...) No, daleko je veći broj onih koji su mogli — da je mail-art prisutan — da budu predstavljeni, ne baš minornim ostvarenjima, kakvih na ovoj izložbi ima u drugim medijskim postavkama. Činjenica da je juna prošle godine u Parni objavljen PRVI INTERNACIONALNI MAIL-ART MANIFEST, dakle zgodna prilika da se i kod nas populariše i stekne pravo građanstva skupa s drugim medijskim istraživanjima, nije bila dovoljno »jaka« da priredivače izložbe za ovakav pokušaj motiviše. Njih ne, ali je zato motivišala mnoge druge, širom sveta, na neuporedivo većim izložbama, kakav je recimo XVI međunarodni slikarski bijenale u Sao Paulu 1981.

Iako se sam prošle godine u polemici s Miroljubom Todorovićem — u zagrebačkom OKU — izrekao i loše stvari o signalizmu i njemu, kao zagovorniku ovog avangardnog pokreta, iznenađen sam — najblaže rečeno! — da SIGNALIZMA nema na ovoj izložbi. Tim više što mi nije poznat drugi, sličan avangardizam u Srbiji, u okviru koga je tako veliki broj ljudi dao toliko ostvarenja. Mislim da su priredivači izložbe dužni da objasne i ovo i druga pročitivanja o NOVOJ UMETNOSTI u Srbiji...

KLOKOTRIZAM, ne kao pokret, ne kao umetnička grupa, već kao POJAVA (kao stanje duhovnosti) u novoj umetnosti — uporno se izostavlja, mada je vrlo dobro poznato da je od 1978. godine KLOKOTRIZAM najprisutniji u okviru nove umetničke prakse u Srbiji. I po broju projekata, i po broju saradnika, i po umetničkim ostvarenjima, KLOKOTRIZAM više doprinosi novoj umetnosti, makar pretežno u smislu njenog popularisanja, nego polovina onog šta nam nudi ova izložba.

Kada je reč o grupama, slede nova izostavljanja /prečutivanja... Čudi me da se izostavlja KNJIŽEVNA RADIONICA 9, baš zato što se izložbom htelo da pokaže prevazišlaženje klasičnih umetničkih formi, bilo u smislu istraživanja u tzv. proširenima medijima, bilo putem novih medijskih izraza ili drugačijim prilazom upotrebom »starih« medija. Dobro je poznato da je KNJIŽEVNA RADIONICA 9 (Predrag Čudić, Milan Milišić, Ibrahim Hadžić, Vojislav Donić, Moma Dimić, Adam Puslojić...) prevazišla u svojoj umetničkoj delatnosti klasične literarne forme i zakoračila u nova medija, a sećam ih se po hepenizmi u Domu omladine Beograda i na drugim mestima.

Na izložbi se kao umetnička »novina« pojavljuje i jedan, rekao bih uspuni, produkt nove umetničke prakse sedamdesetih (a ja tvrdim da po-tiče iz šezdesetih!) — ulične akcije i intervencije u prostoru. To se, kao priredivači misle, uglavnom zbivalo izvan Beograda, izuzimajući *Ekipu* A³. Čudno. Stvarno, gde su ti priredivači nalazili grupe i pojedince, da li su im se ovi obračali, ugovarali vreme svojih akcija, itd. Kako, recimo, ne znaju za delatnost beogradske grupe DŽUBAJO (Džudović/Balinda/Jovanović) i njihovu uličnu poeziju (stvaranje/umnožavanje/DELJENJE poetskih letaka na ulici) i razne druge akcije — baš sedamdesetih realizovane?

Mnogo je, međutim, veći broj izostavljenih pojedinaca... Bilo da se radi o konkretnoj i vizuelnoj poeziji (Žarko Rošulj, Andrej Tišma, Miroljub Kešeljević...) ili video-artu, performansu, land-artu, itd. itd.

Moglo se, takođe, na neki način nešto prikazati i od entuzijazma pojedinaca koji su prezentirali likovnoj i uopšte umetničkoj publici inovacije nove umetničke prakse u svetu. Recimo, beogradski slikar Janko Mihailović, osnivač bivše galerije KAMEN MALI u Cavtatu, sada vlasnik galerije ARS ATELJE u Beogradu, početkom sedamdesetih je predstavio i pokušao da populariše eksperimentalnu — lasersku i kompjutersku — grafiku na više izložbi u Beogradu i Novom Sadu a i sopstvenim ciklusom KOSMIČKI IMPULSI. No, taj se trud, izgleda, ne uvažava.

Moglo bi se izreći još dosta zamerki i postaviti još mnoga pitanja (recimo: kako je prikazan taj revolucionarni korak NOVE UMETNOSTI sa estetičkog na etički plan, ili u čemu se vidi angažovanost NOVE UMETNOSTI i izvan UMETNOSTI?) organizatorima i priredivačima izložbe... Ali, možda je bolje da sledećim ovakvim ili sličnim projektom isprave propuste i greške.

DEVETI FRUŠKOGORSKI KNJIŽEVNI SUSRETI

Piše: Radmila Gikić

Fruškogorski književni susreti se već deveti put održavaju u Čortanovcima, u organizaciji Društva književnika Vojvodine, a ove godine odvijali su se u znaku teme »Književnost i savremeni medij kmunikacije (radio, televizija, film)«. Prvog dana, 16. maja, na programu Susreta razgovaralo se o